

Recenzii

care depinde, de fapt, de ceea ce înțelegem prin viață (p. 50). Prezentarea este în ansamblu clară și onestă, recunoscând controversele care n-au încetat să însoțească acest concept de la adoptarea sa în 1968 (p. 52 *sq*), autoarea însăși considerând că oricare dintre cele două opțiuni posibile de a tranșa ambiguitatea de „la granița dintre viață și moarte” (p. 58) are, practic, avantajele și dezavantajele sale. Totuși, putem accepta un argument utilitarist, anume „viețile salvate” prin TO, în stabilirea acestei granițe? Iar dacă granița aceasta trece prin organismul unei persoane (funcții cerebrale pierdute ireversibil, alte funcții vitale active), putem accepta că ea a fost *deja* trecută? Dificultatea chestiunii este redutabilă și se face resimțită și aici, în unele afirmații precum „persoan[a] decedat[ă] ... menținută artificial în viață” (p. 58) sau „persoana poate fi declarată decedată indiferent de starea organismului biologic, întrucât în aceste situații păstrarea nivelului biologic nu este posibilă spontan, ci doar prin menținerea artificială a funcțiilor biologice esențiale” (p. 57). Dincolo de exprimarea contradictorie, falsitatea ultimei afirmații decurge din existența situațiilor în care funcții vitale ale unui pacient sunt menținute prin mijloace medicale, fără ca acesta să fi decedat (de pildă, ventilația artificială în cazul unui stop respirator sau funcția cardiacă artificială în cazul unui transplant de cord). De asemenea, „momentul oficial al morții coincide cu momentul morții cerebrale” doar în secția ATI (și doar cu intenția prelevării, altfel de ce acest criteriu apare doar în legislația privind TO?), nu în general, când criteriul cardio-respirator rămâne valabil. În plus, întrucât criteriul MC nu a produs oferta de organe scontată la adoptarea sa, în prezent se caută revenirea la vechiul criteriu prin protocoale care să declare decesul, chiar dacă procedurile de resuscitare ar mai putea avea succes, ceea ce spune multe despre interesul social de a putea deplasa la alegere granița în discuție. Un volum bogat în informații, analize și problematizări, deosebit de util tuturor celor interesați sau responsabili de multiplele dileme morale cu care ne întâmpină, providențial și pedagogic, am spune, din perspectivă teologică, marele prag.

Prof. Dr. Sebastian Moldovan

James F. Drane, *Medicine, Ethics, Religion. A Christian Bioethics and A Philosophy of Life*, LIT Verlag, Zürich, 2018, ISBN 978-3-643-91015-8, 163 p.

Editura LIT, o prezență tot mai importantă în spațiul publicistic al domeniilor umaniste, inclusiv cel teologic, inaugurează cu acest volum o serie de suplimente ale revistei bianuale *Acta Bioethica* editată de Centrul Interdisciplinar pentru Studii în Bioetică a Universității Chile din capitala statului omonim. Autorul, fost preot catolic și profesor emerit de bioetică american, aproape nonagenar, este unul dintre pionierii domeniului. A lucrat, de asemenea, pentru *Pan American Health Organisation*, calitate în care a contribuit la dezvoltarea bioeticii în America latină, cum aflăm din prefața cărții semnată de directorul Centrului amintit și coordonatorul seriei, profesorul chilian Fernando Lolas Stepke, o somitate a bioeticii sud-americane. În 1969, autorul a înființat la Universitatea Edinboro din Pennsylvania, SUA, un institut de cercetări în etica medicală care astăzi poartă numele său. Cercetările și pozițiile sale pentru acceptarea utilizării pilulei contraceptive, în contextul apariției celebrei enciclice papale *Humanae Vitae* (1968), l-au adus în situația de a abandona preoția și de a se considera un teolog catolic liberal, etichetă prin care se delimitează de teologia catolică conservatoare și, mai ales, de reprezentanții clericali ai acesteia (a se vedea

Recenzii

volumul său *A Liberal Catholic Bioethics*, LIT Verlag, 2010). Viziunea sa nondenominațională este profesată din prefață, în care evocând celebrarea celor 500 de ani de la tezele lui Luther pledează pentru o reconciliere între aceste ramuri ale creștinismului.

Cartea cuprinde 10 capitole, care reconstituie ideatic și, pe alocuri, istoric apariția și traiectoria bioeticii în contextul medicinei ultimilor decenii ale secolului trecut până astăzi, în contextul ei nord-american. Fiecare dintre capitole constituie o reflexie pe o temă aparte („Medicina contemporană – o profesiune în pericol”; „Bioetica – o disciplină nouă”; „Bioetică și cultură contemporană”; „Bioetică a vieții și morții”; „Medicină americană și etică medicală”; „Experiența durerii și suferinței”; „Îmbătrânire umană, moarte și înțelepciune”; „Pregătire pentru moarte și procesul ei”), însă subiectele abordate se împletesc continuu pe parcursul capitolelor într-o meditație asupra relațiilor complexe și adesea conflictuale între cele trei universuri evocate în titlu și în primul capitol – „medicină, etică, religie” –, așa cum le-a cunoscut autorul de-a lungul vieții sale și pentru a căror regăsire mutuală în beneficiul pacienților și al societății autorul propune ceea ce numește, în capitolul final, „o filozofie creștină pentru viață și medicină”. Expresia „pentru viață” nu desemnează, însă, o viziune *pro-life*, în sensul consacrat al termenului. Deși nu se exprimă explicit asupra avortului, simpatia sa pentru renumitul bioetician Daniel Callahan, coleg de studii interculturale dedicate planificării familiei, el însuși un disident din catolicism, și care se considera „51% pro-choice”, lasă să înțelegem o opinie nu foarte îndepărtată. Autorul discută problema eutanasiei (cap. 5), pe care o respinge în varianta voluntară și activă, ca și a suicidului asistat medical, considerându-le forme de ucidere directă, în timp ce acceptă renunțarea la tratamentul sau la susținerea vitală, inclusiv a mijloacelor ordinare (hrănire și hidratare), precum și sedarea paliativă cu risc de inconștiență, în cazuri terminale și cu consimțământul pacientului (p. 97; cu o foarte utilă taxonomie a procedurilor medicale în preajma morții relevante etic, p. 92-97). Justificarea acestor forme o găsește în ceea ce numește „o filozofie existențială” (p. 99, *passim*), prin care înțelege o valoare a vieții dată de sensul ei, justificare pe care o găsește confirmată și prin virtutea creștină a milei față de cel suferind.

Cu toate că amintește teologia, autorul nu face apel la ea mai mult decât amintirea imnului paulin al iubirii (p. 34-35), a unui sens creștin al suferinței (p. 117-118) sau a lucrării taumaturgice a Domnului Iisus (*passim*), ca modele perene pentru o medicină preocupată de binele pacientului sau, ca să recurgem la o sintagmă la modă, „centrată pe pacient”. Un rol mai substanțial la construcția ideatică a viziunii autorului pare să îl joace filosoful spaniol José Ortega y Gasset, a cărui celebră afirmație „eu sunt eu și împrejurările mele” din lucrarea sa *Meditații la Don Quijote* este de mai multe ori citată în carte (p. 15-16, 82, 151) și folosit de Drane atât pentru recunoașterea condiționării fiecărui individ dar și a practicii medicale de condițiile lor sociale, economice, politice și culturale, cât și ca pledoarie pentru depășirea individualismului și egoismului antropocentric promovat de Iluminism și succedaneele sale culturale. Desigur, Gasset este mai aproape de un contextualism etic decât doctrina morală naturalistă romano-catolică, dar autorul nu se ocupă cu detaliile unei eventuale reconcilieri a acestora, rezumându-se doar cu afirmarea ei (p. 101). Preocuparea pentru nuanțele realităților înconjurătoare și numeroasele lor constrângeri are, însă, beneficiile ei intelectuale și morale. Unul dintre cele mai interesante aspecte ale cărții este atenția pe care autorul o acordă realităților medicinei contemporane, în particular din SUA, dar cu relevanță globală. Filtrul

Recenzii

moral al sensibilității sale umaniste și a convingerilor liberal-catolice, de inspirație hispano-americană, așa cum am constatat, este puternic impresionat de presiunea amenințătoare pe care capitalul și logica profitului o exercită asupra profesiunii medicale și, desigur, asupra pacienților. În capitolul al doilea, dedicat acestei situații, dar și în alte capitole (e.g., p. 71, 85-88, cap. 6) ne oferă numeroase și scandaloase exemple de influență imorală sau chiar corupție din partea „culturii bussiness” (p. 55), în special în domeniul farmaceutic, dar și în cel al cercetării și al educației. (Dacă un autor român ar fi publicat asemenea date, notorii peste ocean, cu siguranță ar fi fost repede „demascat” aici ca un conspiraționist sau ca nostalgic al comunismului sau al Evului Mediu!) James Drane nu pare descurajat că nu poate enumera prea multe exemple de reacții împotriva acestei derive (p. 61, 63-64) și, în cele din urmă consideră că, oricât de energică, riposta mișcărilor de recrudescență tradiționalistă în fața secularismului în marș nu are șanse să o schimbe (p. 157), dar crede totuși că nu e totul pierdut. O alianță între o medicină veritabil personalistă (ilustrată mai ales în cap. 7-9), ca autoritate pentru bunăstarea din viața aceasta, și credința religioasă, ca autoritate pentru dobândirea fericirii celeilalte, ar fi soluția potrivită (p. 161). Pentru un cititor creștin-ortodox, lectura acestei cărți interesante, a unui veteran al bioeticii americane de inspirație creștină, poate fi instructivă cu privire la ce s-a întâmplat, până acum, cu încercarea unei întregi generații de eticieni creștini care au mizat pe „regândirea” credinței pentru a o alia cu progresele și speranțele medicinei seculare.

Prof. Dr. Sebastian Moldovan

Paul Siladi, *Riscul iubirii. Despre buna întrebuințare spirituală a obișnuitului*, Doxologia, Iași, 2019, 175 p., ISBN 978-606-666-733-3

În cadrul Colecției „Eseu” publicată de Editura Doxologia se face remarcat prin titlul extrem de provocator volumul domnului Paul Siladi: *Riscul iubirii. Despre buna întrebuințare spirituală a obișnuitului*. Recomandările și aprecierile teologilor Teodor Baconschi, Nicolae Turcan și Mihai Neamțu invită și mai mult la lectură, dar în același timp creează așteptări ce se cer confirmate.

Cele 29 de tablete care alcătuiesc volumul sunt împărțite în cinci secțiuni deopotrivă de interesante. Chiar și în absența unui prolog care să clarifice proveniența eseurilor sau contextul în care apare lucrarea, primul text ce deschide capitolul „Convergențe” te introduce în logica acestor meditații. Este vorba de cultivarea unei predispoziții, firești într-o oarecare măsură a autenticei vieți duhovnicești, de a interpreta totul dintr-o perspectivă spirituală, de a valoriza spiritual obișnuitul: „Nimic nu este lipsit de importanță când este cuprins într-o privire fertilă. Dacă mintea ți-e cucerită de lucrurile ultime, atunci înțelege că miza fiecărei secunde trăite este veșnicia, că orice cuvânt lansat la întâmplare lasă urme pentru care ești responsabil și că orice cuvânt și gând, fie ele oricât de tainice, se petrec sub ochii lui Dumnezeu” (p. 12). Odată înmănată cheia de lectură, textele se înlănțuie „logic”, pornind de la teme aparent banale, în umbra cărora nu ai fi ghicit că se ascund sensuri deosebite, fără de care nu îți poți imagina să le mai concepi de acum înainte. Astfel, de pildă, este meditația asupra sintagmei „Dumnezeul părinților noștri”, care este expresia dogmei și a credinței primite de-a gata, respectiv „Dumnezeul nostru”, care reprezintă expresia misticii, a atingerii credinței prin căutările personale, prin eforturile proprii. La fel de incitante se dovedesc